

УДК 070:796(09) (477.83/86)'1881–1916'

ЗАРОДЖЕННЯ СПОРТИВНОЇ ПРЕСИ В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РОЗВИТОК В ДОРАДЯНСЬКУ ДОБУ (1881—1916 рр.)

Юлія Сазонова

*Харківський національний університет імені Василя Каразіна,
пл. Свободи 4, 61077 Харків, Україна,
e-mail: saz.iuliya@yandex.ru*

Розглянуто причини та умови виникнення спортивної преси в Україні, визначено основні центри формування української спортивної періодики, виокремлено мистецько-спортивну пресу як соціокультурний феномен цього часу, визначено особливості розвитку спортивної преси дорадянської доби. Уведено до наукового обігу 32 спортивні видання, що виходили на теренах України з 1881 по 1916 рр.

Ключові слова: спортивна преса, рахунково-гімнастичне товариство, спорт, фізкультурно-спортивний рух, спортивний часопис, мистецько-спортивна преса.

Спортивна преса виникла в Україні значно пізніше, ніж у світі та навіть в Росії, відтак досить важливо з'ясувати причини та умови народження й становлення феномену спортивної журналістики в українському інформаційному просторі. М. Житарюк відзначив, що перше в світі спортивне періодичне рукописне видання «De arte gymnastica» з'явилося в 1573 році. А першим спортивним часописом у сучасному розумінні став «Gymnastik Jugend», який видав Гутсмутс у 1793 році [3]. За С. Михайловим, який досліджував спортивну журналістику в Росії, перше спортивне видання в цій країні — це «Еженедельник для охотников до лошадей» (Москва, 1823). Там же друкувався журнал «Коневодство и конный спорт» (1842), а з 1859 року в Петербурзі — «Шахматный листок». Наприкінці XIX століття спортивні видання з'явилися у Києві, Одесі, Саратові, Тулі [7; 11].

Істотним спонуканням для розвитку спортивної преси було виникнення в Україні перших руханково-гімнастичних товариств, які зумовили активний розвиток фізкультурно-спортивного руху як окремого соціального явища. Як зазначив С. Кость: «На західноукраїнських землях, зокрема у Львові, початки спортивного руху зумовлені аналогічним рухом у Європі. Т. Франко вважає, що український спорт у Львові почався з маївок. Але рацію мають ті, що початки спортивного руху пов'язують з виникненням «Сокола-Батька», який від початку свого існування прямує до фізичного відродження української нації» [4; 190].

Особливого поширення фізкультурно-спортивний рух набув у сільській місцевості Західної України. Практично в кожному галицькому селі діяли

товариства під назвою «Сокіл», «Січ», «Пласт», а згодом «Луг». Саме ці товариства були центрами розвитку фізкультурно-масової роботи. На Наддніпрянщині активне поширення фізичної культури та спорту спостерігалось на початку XX століття, коли в багатьох селах почали створюватися спортивні гуртки [5].

Важливим етапом народження фізкультурно-спортивного руху в Україні і спортивної преси стало виникнення та розвиток фізкультурно-спортивного товариства «Сокіл». Це фізкультурно-спортивне товариство виникло в багатьох країнах і сприяло популяризації фізичної культури і спорту як у Європі, так і в Україні. Осередки спортивного товариства «Сокіл» виникли в Чехії, Німеччині, Словенії, США і сприяли розвитку спорту в цих країнах. Наприкінці 1870-х років «Сокіл» виникає і на теренах Австро-Угорщини.

Варто зазначити, що польська національна спільнота в Австро-Угорщині була багатша, мала більшість у сеймі, а це складало для неї рештки не до кінця втраченої державності. Ці обставини й сприяли тому, що сокільський рух спочатку започаткували поляки, а потім за їх зразком і українці.

Гімнастичне товариство «Сокіл», засноване поляками, видавало у Львові свій місячник ще з 1881 року, але «Пшеводнік гімнастични» був скоріше методичним посібником з гімнастики, ніж інформаційно-спортивним органом. Проте цей «Пшеводнік гімнастични», що виходив польською мовою у Львові, можна вважати першим спортивним часописом на теренах України.

У 1891 р. виникло перше українське спортивне товариство «Сокіл» (Купчинці), а 1894 р. створюється українська сокільська організація у Львові. За час свого існування (1891 — 1939) українська сокільська організація на теренах Східної Галичини створила ряд секцій, зокрема: гімнастичну, організаційну та інші, широко пропагувала серед молоді такі види спорту, як: бокс (боротьба на кулачки), боротьба (дужання), лижний спорт (лещатарство), плавання (пливацтво), футбол (копаний м'яч) тощо [5].

Наприкінці XIX століття у Львові й Галичині виникли перші спортивні клуби й команди з різних видів спорту, зокрема у 1911 р. у Львові засновано спортивне товариство «Україна», в якому започатковано секції футболу, легкої атлетики, лижного спорту, тенісу, а цього ж року в Перемишлі виник жіночий спортивний клуб «Весела громада». У 1913 р. у Львові створено «Дівочий спортовий кружок» [4].

Для того, щоб висвітлювати змагання команд потрібна була спортивна журналістика. Українська спортивна преса народжується наприкінці XIX ст., причому практично одночасно виникає у чотирьох містах: Львові, Києві, Одесі та Харкові. Спортивна преса від свого народження до наших днів пройшла довгий і цікавий шлях і стала частиною національної культури. Журналісти, що присвятили себе популяризації спорту, духу лицарства в ньому, сприяли створенню спеціалізованих видань, які доносили широкій публіці усі принади здорового способу життя.

Піонером спортивної журналістики у Львові був Казімеж Гемерлінг, який займався громадською діяльністю в спорті і його популяризацією. Він був активним учасником і організатором спортивних заходів, які потім відтворював у своїх репортажах та публікаціях. Саме він організував у «Соколі» секції велоспорту, агітував за те, щоб створювати нові секції любителів велосипеда,

брав активну участь в організації велотреку. К. Гемерлінг мріяв про створення фахового журналу, який міг би популяризувати велосипедний спорт. У той час серед членів «Сокола», які спиралися на чеські та німецькі приклади, популярною була тільки гімнастика. Гемерлінг же прагнув розвивати зовсім новий вид спорту, ще й створити власний друкований орган [13].

К. Гемерлінг був переконаний, що пропагувати спорт треба широко. 1894 р. він відредагував «Підручник для велосипедистів», а наступного року випустив календар для любителів велоспорту з мапою доріг Галичини, у якому повідомив, що незабаром почне виходити спеціальне видання «Коло». Його перше число вийшло в світ 1 березня 1895 р. й існувало майже п'ять років – до 5 грудня 1899 р. На титульній сторінці друкувалася віньєтка з п'ятьма велосипедистами, напис під ними свідчив, що часопис — «Орган Львівського клубу циклістів». Відтепер «Коло» кожні два тижні розповідало про велосипедні перегони та екскурсії на велосипедах, також тут були рубрики про інші види спорту – кінний, легку атлетику, веслування та футбол. На шпальтах «Кола» містилася інформація й про події за кордоном, зокрема про веслярські перегони Оксфорд–Кембрідж, популярні змагання борців. «Коло» припинило існування через фінансові труднощі [13].

У 1900 р. К. Гемерлінг почав видавати власним коштом новий львівський тижневик «Газета Спортова», на ілюстрованих сторінках якої розповідалося про спортивні події в Європі, про правила гри та засади різних видів спорту. Газета виходила у світ 1-го, 8-го, 16-го та 24-го числа кожного місяця до вересня 1901 року. Зрозумівши, що спеціалізована спортивна газета не виживе, оскільки зібрала малу читацьку аудиторію, видавець продовжив пропаганду спорту на сторінках інших львівських видань.

Деякі дослідники, зокрема М. Житарюк [3], виокремлюють ще один спортивний часопис — «Сокільські Вісти», який започатковано 3 вересня 1907 р. у Львові як орган українського сокільства.

Головним редактором п'ятого спеціалізованого спортивного видання, що розпочалося у Львові 5 листопада 1911 року став Зигмунд Кльосьнік. Це був двотижневик «Вендровець» («Мандрівник»), який поза футболом, пропагував також лижний спорт, плавання, фехтування, автомобілізм, а згодом авіаспорт та альпінізм. Але через брак читачів «Вендровець» проіснував лише до 5 жовтня 1912 р. Саме на його сторінках з'явилися перші кореспонденції з Олімпійських ігор 1912 р. із Стокгольма, що їх передавав З. Кльоснік, який був там спецкором. Саме З. Кльоснік-Янушовський та К. Гемерлінг сприяли розвитку спортивної журналістики в Західній Україні. Цей дует відомих у Львові спортивних кореспондентів доповнював Тадей Дренгевич, який представляв «Газету Вечірню» [13].

Протягом травня-червня 1914 р. у Львові видавався «Ілюстрований Кур'єр Спортовий». Редактором часопису був З. Кльоснік. З виданням активно співпрацював Р. Вацек, викладач фізичного виховання у місцевій гімназії, який пізніше став знаменною фігурою львівської спортивної журналістики, заснував перше Коло спортивних журналістів у Львові, видавав декілька спортивних тижневиків на Галичині у 20-30-х роках.

У 1911–1914 рр. у Львові також виходив спортивний журнал «Вісти з Запорожа: Часопис Руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств».

Спортивно-руханкова тематика подавалася на сторінках видання в описах різноманітних фізкультурних вправ, у методичних порадах про метання списа чи ядра. Головним редактором часопису був І. Боберський, що вважається батьком руханково-спортивного життя в Галичині. І. Боберський активно виступав у пресі, роз'яснюючи значення спорту в житті нації для підвищення національної свідомості, пропагуючи новітні ідеї фізичного виховання [4].

Якщо говорити про початковий етап спортивної преси, то можемо зазначити, що розвивалася вона за схемою: від спортивної журналістики в Україні до української спортивної журналістики, адже перші львівські спортивні видання виходили польською мовою.

Другим містом після Львова, де виникла спортивна журналістика, став Київ. У 1893 р. тут утворено спортивний часопис «Вестник голубиноного спорта» (1893–1898). По-суті, це видання стало другим спортивним часописом на теренах України після «Пшеводніка гімнастични», що вийшов у 1881 р. Київський журнал видавався щомісяця російським товариством голубиноного спорту. Спочатку редактором був А. Блізнер, а з 1897 р. — Н. Вольф.

У 1897 р. у Києві виходить часопис «Спорт» (1897-1899; 1905). Його редактором став В. Токарський. Ціна журналу на рік складала 10 рублів, періодичність часопису – двічі на місяць. У 1898 р. журнал змінив назву на «Спортсмен», у 1905 р. після деякої перерви виходив під назвою «Иллюстрированный спорт». Журнал «Спорт» виходив на якісному папері і з гарними ілюстраціями. Провідна тема часопису – біга. Головним відділом журналу був відділ хроніки. Журнал проіснував до середини 1899 р. Наприкінці 1905 р. П. Громницький намагався відродити часопис під назвою «Иллюстрированный спорт», де створив рубрики кінного спорту, атлетики, автомобілізму. Журнал припинив існування на початку 1906 р.

Як зазначила Н. Стефанків, «Своєрідним був київський «Спорт», що наслідував за зовнішнім виглядом деякі популярні видання подібного типу. Спочатку він займався лише бігами і скачками, потім став приділяти увагу іншим видам спорту. За своїм впливом журнал певний час не поступався ані «Самокату», ані «Циклисту». Його обсяг досягав 30–40 ілюстрованих сторінок» [8; 15].

У 1910 р. у Києві видавався «Вестник воздухоплавания и спорта», який мав обсяг близько 40 сторінок. Часопис не лише популяризував місцеве повітроплавання, але й часто висвічував на свої сторінках російський спорт. Так, зокрема вже в першому номері журнал надрукував статтю «XII съезд естествоиспытателей в Москве», що була присвячена піонеру російської авіації – С. Уляніну.

Протягом 1912-1913 рр. у Києві також видавався часопис «Спорт и игры», який позиціонував себе як «еженедельный иллюстрированный журнал всех видов спорта с шахматным отделом». Редактором-видавцем цього тижневика був Я. Вагнер. Всього вийшло 27 номерів (9 – у 1912, 18 – у 1913).

У 1913 р. у Києві засновано журнал «Автомобильная жизнь и авиация» (1913–1914). Це був ілюстрований спортивно-технічний журнал, що видавався київським клубом автомобілістів. Часопис виходив 18 разів на рік. Редактором-видавцем був В. Топоров. З 1914 р. журнал, окрім В. Топорова, редагував пілот-авіатор І. Родзевич. Журнал містив в основному місцеву інформацію про

київський автомобільний клуб, передрукуючи іноді статті з таких російських часописів, як: «Автомобиль» та «Автомобилист». Крім автомобільних справ, редакція висвітлювала проблеми і досягнення повітроплавання і авіації, друкувала статті про виставки, польоти, змагання. Часопис припинив своє існування у зв'язку з початком Першої світової війни.

Якщо в Києві у цей час функціонували лише п'ять спортивних часописів, то в Одесі вже наприкінці XIX – на початку XX ст. сформувалася розгалужена мережа спортивних видань з різними тематичними сегментами. Про це зокрема свідчить О. Хобта: «На початку XX століття одеські любителі спорту мали змогу звернутися до такої періодики, як: «Листок спортсмена», «Спорт», «Одесский спорт», «Спорт и наука», «Южный спорт», «Южный богатырь», «Бега и скачки», слідом за ними з'явилися «Заря авиации», «Спортивная жизнь», «Шахматы», «Конский спорт», «Рысак», «Вестник 1-го южного съезда деятелей по воздухоплавательному делу», «Эстафета» тощо. За тематичною специфікою перше місце тут посідали журнали, присвячені авіації і кінному спорту, трохи відстали «шахові» видання, інші ж мали загальний характер і розглядали спортивну культуру в усіх її виявах» [10; 16]. Спортивні видання Одеси сформувалися задовго до початку XX ст. Отже, Одеса відіграла архіважливу роль у розвитку спортивної журналістики України.

У 1901 р. в Одесі існував журнал «Спорт» (вийшло 50 чисел цього видання).

У 1908 р. в Одесі з'явився часопис «Спорт и наука: иллюстрированный журнал, посвященный воздухоплаванию и всем отделам спорта» (1908–1910). Видавався він одеським аероклубом. З 1908 р. (від № 9) змінюється назва видання: «Спорт и наука: иллюстрированный журнал, посвященный всем отделам спорта: воздухоплавательному, автомобильному, конскому, водному, велосипедному, атлетике, фехтовальному» [12].

У 1910 р. в Одесі виходить журнал «Спортивная жизнь. Журнал: Авиация. Воздухоплавание. Автомобилизм. Водный спорт. Конский спорт. Циклизм. Атлетика» (1910–1911). У цьому ж, 1910 р., у місті виходить «Вестник Южного съезда деятелей по воздухоплавательному делу». У 1914 р. з'являється журнал «Южный автомобилист», а в 1915 виходить «Отчёт Одесского Автомобильного общества».

На початку XX століття спортивна журналістика виникла також у Харкові. Першою ластівкою цього сегмента національної журналістики тут став журнал «Русский спорт» (1 грудня 1906–1916). «Часопис кілька разів змінював підзаголовок – «журнал, присвячений усім видам спорту», «ілюстрований журнал для всіх видів спорту». Він мав періодичність – «напередодні забігів і скачок, а в несезонний час 1 і 15 числа кожного місяця», а потім – щотижнево. Першим його видавцем і редактором був доктор медичних наук В. А. Пржевальський, а в 1913 (з № 41) журнал став виходити як офіційний орган товариства фізичного розвитку» [6; 194]. У журналі переважно висвітлювалися змагання харківських спортсменів. Так, зокрема, в одному з номерів за 1913 р. цей журнал висвітлював гру футбольних команд Харкова та Юзівки, про яку журналіст написав: «Несмотря на поражение, юзовская команда показала хорошую игру. Несомненно, это команда с большим будущим. Жаль только, что в её составе нет настоящего голкипера» [2; 13].

Сучасні дослідники (К. Алексєєв [1]) розглядають журнали з повітроплавання та автомобілізму як спортивні. На тому, що повітроплавання є видом спорту, а отже, журнали з повітроплавання репрезентують спортивну журналістику, наголосила також О. Хобта у праці «Становлення авіації в Одесі на початку ХХ століття: роль спортивної журналістики у цьому процесі» [10]. Саме тому вважаємо актуальним розгляд даного типу журналів. Зокрема, одне з таких видань виходило в Харкові, про що говорить І. Л. Михайлин: «Видавничою діяльністю відзначався й Повітроплавальний відділ, який очолювали ентузіасти літакобудування Г. Л. Окулич-Козарін і В. Є. Мороховець. Вони створили й редагували журнал «Тяжелее воздуха» (1911. № 1, 1 вересня – 1913, № 1, січень), який виходив два рази на місяць. Відомо 23 його числа. Це був не власне науковий, а науково-популярний журнал, спрямований на популяризацію ідеї повітроплавання серед широкого кола читачів. В. Є. Мороховець створив повітроплавальний відділ і розпочав видання журналу, на сторінках якого вміщувалися науково-популярні статті, малюнки літаків та креслення їх вузлів. До повітроплавання журнал ставився як до поважної перспективної справи, намагався очистити її від рекламного галасу й циркацтва, показати практичне, ужиткове значення літакобудування» [6; 246].

У Харкові виходив журнал «Отчёт Южно-русского автомобильного клуба» (1911–1914), а у 1914 р. тут з'явився «Ежегодник Южно-русского автомобильного клуба», де друкувались матеріали про роботу спортивно-технічної комісії з регулювання автомобільного руху, таблиці швидкостей, таблиці для визначення потужності двигунів.

Особливістю розвитку спортивної журналістики на початковому етапі було те, що вона синтезувалася з мистецькою пресою; таку пресу варто кваліфікувати як мистецько-спортивну. Цей різновид спортивної преси був широко репрезентований як в одеській, так і в харківській періодиці.

О. Хобта, аналізуючи мистецьку періодику Одеси 1910–1920-х рр., нарахувала близько 50 театральних видань цього періоду. При цьому дослідниця зазначила: «У театральних виданнях основними відділами були: хроніка, огляд, голоси друку, спорт, фейлетон та відділ, у якому друкували тексти драм» [9; 12].

В іншій праці О. Хобта пише: «У одеських газет і журналів початку ХХ ст. було кілька спільних рис. Майже всі вони, крім новин і питань театру, музики і кіно, відображали на своїх сторінках події з життя спорту, цирку і рідше біржі. Театральна періодика містила такі спортивні відділи, як спорт і скачки, автомобільний спорт, футбол, аероплани, шахи. Газета «Театральный день» так писала про своє призначення: «щоденна газета з програмками лібрето і одеських театрів, з відділами біржі і спорту». Щомісячний журнал «Дивертисмент» називає себе органом театру, цирку та спорту, аналогічно й журнали «Артистическое справочное бюро», «Театральное бюро», «Театральный листок». Газета «Театральные отголоски» так сформулювала коло явищ, які її цікавитимуть: «щотижнева газета з програмами лібрето, театрів, концертів і видовищ», маючи на увазі спорт та ілюзіон» [11; 175].

У Харківській губернії виходили такі видання, що були взірцями мистецько-спортивної преси: часопис «Театральный листок» (1907. № 1, 28 вересня – № 13, 9 жовтня), який видавала К. І. Шехтер, давши своєму дітищу

підзаголовок – «щоденна газета, присвячена театру, мистецтву і спорту», та часопис «Последние новости сезона» (1907–1917) (кваліфікований як «газета театру, музики, спорту, художньої літератури і злоби дня в мистецтві»; що мав періодичність 2–3 рази на тиждень. Редактором і видавцем його був М. Н. Шор [6; 194].

Намагаючись пояснити гібридизацію мистецтва та спорту у тогочасній пресі І. Михайлин зазначив: «Для сучасної людини дивним є поєднання мистецтва і спорту в підзаголовках видань, оскільки сьогодні ці тематичні напрямки сприймаються як цілком окремі. Але для журналістики початку ХХ ст. був притаманний певний синкретизм, властивий початковим етапам кожного явища. Можна пояснити, що спільним тематичним сектором, який обіймав і спорт і мистецтва, було поняття розваги, продуктивне проведення вільного часу» [6; 194]. Обґрунтовуючи синкретизм мистецтва й спорту, науковець слушно вважає цей симбіоз не випадковістю, а загальною тенденцією, адже вона була притаманна не лише пресі Харкова, але й одеській періодиці тощо.

Проте пояснювати симбіоз мистецтва та спорту лише поняттям розваги недостатньо. Мистецтво і спорт поєднує те, що при їх злитті (гібридизації) активно реалізуються для реципієнта три притаманні цим топосам функції: гедоністична, функція релаксації та емоційної мени. Мистецтво і спорт гібридизувались у тогочасній пресі завдяки тому, що спорт у ті часи ототожнювався з мистецтвом, розумівся як високе мистецтво, як видовище, про що говорять багато публікацій з тогочасних спортивних видань. Саме тому виникнення мистецько-спортивної преси повинно сприйматися як цілком правомірне явище (саме мистецько-спортивної, оскільки на когнітивному рівні головною і об'єднуючою виступає концепт *мистецтво*).

Отже, можемо говорити, що на першому етапі свого становлення (в дорадянську епоху) спортивна преса України формувалася досить потужно. Загалом у цей період виникло 32 спортивні видання. Спортивна преса вже в цей час функціонувала як універсальна та вузькоспеціалізована. Репрезентантами універсальної спортивної преси були такі часописи: «Спорт» (1897–1899, Київ), «Газета Спортова» (1900–1901, Львів), «Ілюстрований Кур'єр Спортовий» (1914, Львів), «Листок спортсмена» (поч. ХХ ст., Одеса), «Эстафета» (поч. ХХ ст.), «Спорт» (поч. ХХ ст., Одеса), «Одесский спорт» (поч. ХХ ст., Одеса), «Южный спорт» (поч. ХХ ст., Одеса), «Спорт и наука» (1908–1910, Одеса), «Спортивная жизнь» (1910–1911, Одеса), «Русский спорт» (1906–1916, Харків), «Сокільські вісті» (1907–1917, Львів), «Вендровець» («Мандрівник») (1911–1912, Львів), «Вісти з Запорожя: часопис руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств» (1911–1914, Львів), «Спорт и игры» (1912–1913, Київ). Представниками вузькоспеціалізованої спортивної преси в цей період були часописи: «Пшеводнік гімнастични» (1881), «Коло» (1895–1899, Львів, видання з велосипедного спорту), «Южный богатырь», «Заря авиации», «Шахматы», «Конный спорт», «Рысак», «Вестник 1-го южного съезда деятелей по воздухоплавательному делу», «Бега и скачки», «Южный автомобилист», що виходили на початку ХХ ст. в Одесі, а також «Вестник голубиноного спорта» (1893–1898, Київ), «Вестник воздухоплавания и спорта» (1910, Київ), «Автомобильная жизнь и авиация» (1913–1914, Київ), «Тяжелее воздуха»

(1911–1913, Харків), «Отчёт Южно-русского автомобильного клуба» (1911–1914, Харків), «Ежегодник Южно-русского автомобильного клуба» (1914, Харків), «Отчёт Одесского Автомобильного общества» (1915, Одеса).

Таким чином, визначимо основні особливості української спортивної преси початкового періоду:

1) спортивна преса виникає одночасно у Львові, Одесі та Києві і весь період репрезентована лише в чотирьох містах (Львові, Одесі, Києві та Харкові); спортивна преса виникає одночасно на західноукраїнських (польською мовою) та на східноукраїнських землях (російською мовою), хоча вони знаходяться у складі різних імперій;

2) формується досить потужно. Вже на перших порах свого становлення функціонує як універсальна та вузькоспеціалізована, на відміну від російської, яка за свідченням К. Алексеева [1] виникає як виключно вузькоспеціалізована (тематична). Причому коефіцієнт репрезентативності універсальної та вузькоспеціалізованої української спортивної преси приблизно однаковий: по 15 і 17 видань в кожній з цих груп;

3) основні тематичні сегменти вузькоспеціалізованої спортивної преси: видання з автомобілізму — 5 («Южный автомобилист», «Автомобильная жизнь и авиация», «Отчёт Южно-русского автомобильного клуба», «Ежегодник Южно-русского автомобильного клуба», «Отчёт Одесского Автомобильного общества»), видання з повітроплавання — 4 («Тяжелее воздуха», «Заря авиации», «Вестник воздухоплавания и спорта», «Вестник Южного съезда деятелей по воздухоплавательному делу»); видання з кінного спорту — 3 («Конский спорт», «Рысак», «Бега и скачки»); видання з велоспорту — 1 («Коло»); видання з шахів — 1 («Шахматы»); видання з голубиноного спорту — 1; видання з боротьби — 1 («Южный богатырь»); видання з гімнастики — 1 («Пшеводник гимнастични»). Отже, серед тематичної спортивної преси переважали видання з автомобілізму та повітроплавання, які мали п'ять і чотири представники відповідно в інформаційному просторі спортивної періодики України, а також з кінного спорту — три часописи.

4) репрезентативність спортивної преси України за регіонами: шістнадцять видань — в Одесі, сім — у Львові, п'ять — у Києві, чотири — у Харкові; отже основними центрами формування української спортивної преси стали Одеса та Львів, що було обумовлене тим, що львівське товариство «Сокіл» було найпотужнішим в Україні та потребувало висвітлення своєї діяльності, а в Одесі на початку ХХ ст. виникали спортивні гуртки й клуби, гімнастичні об'єднання, до того ж саме в цей час в Одесі відбувалися чемпіонати з різних видів спорту, а також проводилася третя Всеукраїнська олімпіада;

5) основними рубриками одеських спортивних журналів є окремі напрями: автомобільний, кінний, водний, велосипедний спорт, легка атлетика, фехтування та авіація. Основні тематичні пласти львівських спортивних часописів: футбол, бокс, боротьба, лижний спорт, плавання, велоспорт, альпінізм, фехтування, автомобілізм, авіаспорт.

6) спортивні часописи цього періоду виходять нетривалий час — від двох до трьох років: «Газета Спортова» (1900–1901, Львів), «Спорт и наука» (1908–1910, Одеса), «Спортивная жизнь» (1910–1911, Одеса), «Вісти з

Запорожа: часопис руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств» (1911–1914, Львів), «Автомобильная жизнь и авиация» (1913–1914, Київ), «Южно-русский автомобильный клуб» (1911–1914, Харків) тощо. Причини нетривалості виходу видань: 1) Україна перебувала під владою двох імперій (Російської та Австро-Угорської), що ускладнювало питання випуску власне українських спортивних видань; 2) газети мали невелику читацьку аудиторію, оскільки тоді ще мало хто усвідомлював значення спорту в житті людства. Гігантами спортивної преси України цього періоду були: «Русский спорт» (1906–1916, Харків) та «Сокільські вісті» (1907–1917, Львів);

7) у спортивній пресі з'явився різновид мистецько-спортивної преси, яка репрезентована в цей період двома харківськими виданнями «Театральний листок» та «Последние новости сезона» та цілою групою одеських театральних видань.

Загалом варто відзначити, що українська спортивна преса розвивалася досить потужно і підготувала на першому етапі свого становлення чудову платформу для того вибуху, який стався в 20–30-х роках ХХ ст. і який є золотим періодом історії спортивної преси України.

1. Алексеев К. Спортивная пресса России XIX – начала XX вв.: историко-типологический анализ: дис ... канд. филол. наук: спец. 10.01.10 / Алексеев Константин Александрович. — СПб, 2008. — 257 с.

2. Бабешко А., Левицкий М. Донецкий футбол. ХХ век: история, статистика, фотографии / А. Бабешко, М. Левицкий. — Донецк: Сталкер, 1988. — 464 с.

3. Житарюк М. Великий спорт і мас-медіа. Текст лекцій: навч.-метод. посіб. / М. Житарюк. — Львів: Світ, 1997. — 84 с.

4. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика. Книга перша) / С. Кость. — Львів, 2008. — 217 с.

5. Леоненко І. Передумови виникнення та розвиток фізкультурно-спортивного руху «Сокіл» / І. Леоненко // Молода спортивна наука України: зб. наук. праць з галузі фіз. культури та спорту: у 3-х т. — Львів: НВФ «Українські технології», 2003. — Вип. 7. — Т. 1. — С. 214–217.

6. Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812 – 1917) / І. Л. Михайлин. — Харків: Колорит, 2007. — 357 с.

7. Михайлов С. Спортивная журналистика: уч. пособ. / С. Михайлов, А. Мостов. — СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2005. — 224с.

8. Стефанків Н. Специфика советской спортивной журналистики на примере журнала «Физкультура и спорт» (1922 – 1990) / Наталья Стефанкив // Дипломна робота: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — Харків, 2004. — 90 с.

9. Хобта О. Мистецька періодика Одеси другого десятиріччя ХХ століття: історико-функціональний аспект та інтерпретаційні особливості: автореф. дис. канд. філол. наук: спец. 10. 01. 08 / Хобта Олена Ігорівна. — К., 2005. — 15 с.

10. Хобта О. Становлення авіації в Одесі на початку ХХ століття: роль спортивної журналістики у цьому процесі / О. Хобта // Журналістика: науковий збірник. — К., 2002. — Вип. 1 (26). — С. 15–24.

11. Хобта О. «Типологічне «обличчя» театральної періодики Одеси кінця ХІХ – початку ХХ ст. / О. Хобта // Бібліотеказнавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2009. – Т. 14. – Вип. 19. – С. 175.

12. Шмелёва А. Периодическая печать России (журналы и газеты) / А. Шмелёва, О. Геккер. // Каталог-справочник 1703–1917. — Т. 5: Вспомогательные указатели. — Москва : Книга, 1976. — 683 с.

13. Яремко І. А першим був велосипед / І. Яремко // Олімпійська арена. — 2007. — № 5. — С. 34–36.

THE ORIGIN SPORTS MEDIA IN UKRAINE AND ITS DEVELOPMENT DAY PRE-SOVIET (1881-1916)

Y. Sazonova

*Kharkiv Vasyl Karazin National University,
sq. Svobody 4, 61022 Kharkov, Ukraine,
E-mail: saz.iuliya@yandex.ru*

The causes and conditions of the sports press in Ukraine, the main centers of formation of Ukrainian sports periodicals and characterized all sports magazines that were published at that time, determined artistic and sporting press as a special kind of existence sports periodicals of the time, the peculiarities of sports press pre-Soviet era . Introduced into scientific circulation of 32 sports books coming out on the territory of Ukraine from 1881 to 1916

Key words: sports press, accounting-gymnastic society, sports, sports and sports movement, sports magazine, artistic and sporting press.

ЗАРОЖДЕНИЕ СПОРТИВНОЙ ПРЕССЫ В УКРАИНЕ И ЕЕ РАЗВИТИЕ В ДОСОВЕТСКОЕ ВРЕМЯ (1881-1916 гг)

Юлия Сазанова

*Харьковский национальный университет имени Василия Каразина,
пл. Свободы 4, 61077. Харьков, Украина
e-mail: saz.iuliya@yandex.ru*

Рассмотрены причины и условия возникновения спортивной прессы в Украине, определены основные центры формирования украинской спортивной периодики, выделены творческо-спортивную прессу как социокультурный феномен этого времени, определены особенности развития спортивной прессы досоветской эпохи. Введено в научный оборот 32 спортивные издания, выходившие на территории Украины с 1881 по 1916.

Ключевые слова: спортивная пресса, счетно-гимнастическое общество, спорт , физкультурно-спортивное движение , спортивный журнал, творческо-спортивная пресса.

*Стаття надійшла до редколегії 23.12.12
Прийнята до друку 10.01.13*